

ขรวาสธรรม 4 ตามหลักปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง

Gharavasa-Dhamma 4 According to The Moderate Postmodern Philosophy.

พระปริยะพงษ์ คุณปัญญา

* ปรัชญาดุชฎีบัณฑิต สาขาปรัชญาและจริยศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ศ.กীরติ บุญเจือ, ราชบัณฑิต

* อาจารย์สาขาวิชาปรัชญาและจริยศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ดร.รวิช ตาแก้ว

* อาจารย์สาขาวิชาปรัชญาและจริยศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Phra Preeyapong Khunpanya

* Doctor of Philosophy Program in Philosophy and Ethics,
Graduate School of Suan Sunandha Rajabhat University.

Prof.kirti Bunchua, Royal Master

* Lecturer, Philosophy Program in Philosophy and Ethics,
Graduate School of Suan Sunandha Rajabhat University.

Dr.Rawich Takaew

* Lecturer, Philosophy Program in Philosophy and Ethics,
Graduate School of Suan Sunandha Rajabhat University.

ข้อมูลบทความ

* รับบทความ 15 กุมภาพันธ์ 2562

* แก้ไข 17 เมษายน 2562

* ตอรับบทความ 18 เมษายน 2562

บทคัดย่อ

ปรัชญาหลังนวยุคสายกลางมุ่งหมายพัฒนาศักยภาพมนุษย์บนพื้นฐานการแสวงหาความรู้ที่ยั่งยืน อันได้แก่ พลังสร้างสรรค์ พลังปรับตัว พลังแสวงหา และพลังร่วมมือ เพื่อเติมเต็มคุณภาพชีวิตของตนเองและสังคมอันจะนำไปสู่สังคมแห่งความสุขตามความเป็นจริง ฆราวาสธรรม 4 ตามกระบวนการตรรกะหลังนวยุคสายกลางนั้น มุ่งแสวงหาส่วนที่ดีที่สุดในแต่ละหลักคำสอนแล้วนำมาปฏิบัติ โดยสามารถเทียบกับหลักคุณธรรม 4 ประการของอริสโตเติล อันเป็นคุณสมบัติของผู้ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตฆราวาสธรรม 4 ได้แก่ 1) มุ่งเน้นให้ปัญญารู้จักบริหารสัญชาตญาณในระดับรองลงมาเพื่อให้มนุษย์ได้มีความสุขตามอัตภาพและให้ความสุขสูงสุดแก่สัญชาตญาณปัญญา 2) มุ่งเน้นการสร้างสรรค์ การปรับตัว การร่วมมือและการแสวงหาซึ่งนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อให้มีความสุขที่มีคุณภาพที่ดีมากยิ่งขึ้นไปเรื่อยๆ 3) กำกับความประพฤติแนวทางสายกลางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้นไป 4) มุ่งการมีความสุขบนความสุขของผู้อื่นซึ่งเป็นคุณค่าร่วมในปรัชญากระบวนการตรรกะหลังนวยุคในระดับชุมชนและประเทศชาติ ผลการวิจัยได้แสดงคุณค่าที่แท้จริงของหลัก ฆราวาสธรรมว่าสามารถนำไปอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนทุกระดับโดยผ่านทีมสอนกับทีมอบรมที่มีความรู้ตามเกณฑ์มาตรฐาน

คำสำคัญ: ฆราวาสธรรม
ปรัชญาหลังนวยุค
อบรมบ่มนิสัย
คุณภาพชีวิต

Abstract

Moderate Postmodern Philosophy aims to develop human potentiality based on the pursuit of knowledge that is sustainable, namely: Creativity, Adaptivity, Requisivity and Cooperativity to complement one's own quality of life and society, leading to true happiness according to reality. Gharavasa-Dhamma follows the Moderate Postmodern Philosophy, seeking the best part from each doctrine and then bringing it into practice. It can be compared to the four cardinal virtues of Aristotle which are the Qualities of Success in Life. The four Gharavasa Dhamma 1) focuses on controlling the subordinate instincts so that human beings may enjoy self-sufficiency and happiness, 2) focuses on creating, adapting, cooperating and pursuing, and so leading to the development of the quality of life for happiness even more, 3) controls the conduct in the middle way to improve the quality of life, 4) focuses on developing the real happiness on the happiness of others, a shared value in postmodern philosophy at the community and nation levels. The result shows the true value of Gharavasa Dhamma for educating all levels of people through teaching team and good training.

Keywords: Gharavasa - Dhamma
Postmodern Philosophy
Character Education
Quality of Life

บทนำ

การศึกษาปรัชญาและจริยศาสตร์หลังนวยุคด้วยความรู้และพื้นฐานปรัชญากระบวนทรรศน์ทำให้ผู้วิจัยมุ่งมั่นในการสอนศีลธรรมยิ่งขึ้น ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ประเมินวิธีการสอนหลักธรรมโดยเน้นวิธีการสอนแบบองค์รวม ซึ่งเป็นวิธีการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดมโนธรรมที่ดีในการดำเนินชีวิตการทำงานของผู้วิจัยที่เป็นงานครูพระช่วยสอนเด็กชั้นประถมศึกษา 1 – 6 รวมทั้งตลอดถึงการให้คำแนะนำหลายๆ เรื่องที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาแก่คณะครูอาจารย์ที่ขอคำแนะนำ และบ่อยครั้งที่เป็นที่ผู้สอนและผู้पालงมือปฏิบัติ ในการสอนหลักธรรมนั้น ดำเนินการตามกรอบแนวความคิดการสอนแบบองค์รวม (holistic teaching) เป็นการสอนที่มุ่งเน้นการเชื่อมโยงของเนื้อหาสาระความรู้ให้มีความสืบเนื่องเข้าถึงซึ่งเหตุและผลของกันละกัน ทำให้ครอบคลุมเนื้อหา ซึ่งผู้เรียนได้เกิดความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งในเนื้อหาวิชานั้นๆ การเรียนการสอนแบบองค์รวมที่ต่อเนื่องกันเป็นลูกโซ่ เป็นเหตุเป็นผลของกันละกันของเนื้อหาสาระความจำเป็นที่จะต้องดำเนินชีวิตตามแบบศีลธรรมที่ติงามถูกต้อง ซึ่งกิรติ บุญเจือ เรียกการอบรมนี้ว่าการอบรมบ่มนิสัย (character education)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเชิงวิเคราะห์ (analytic) ฆราวาสธรรมตามปรัชญากระบวนทรรศน์
2. เพื่อวิจักษ์ (appreciative) หลักฆราวาสธรรมที่ดีความตามกระบวนทรรศน์หลังนวยุคสายกลาง
3. เพื่อวิธาน (applicative) ฆราวาสธรรมว่าสามารถเป็นกรอบการสอนศีลธรรมได้ดีพอหรือไม่ตามกระบวนทรรศน์หลังนวยุค

ขอบเขตการวิจัย

1. การวิจัยทางปรัชญาที่ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยเน้นการคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์มโนคติเพื่อตอบคำถามทางปรัชญาอย่างรัดกุม
2. กำหนดกรอบมโนคติที่ใช้เป็นปัจจัยหลักในการวิภาษวิธีตามกระบวนทรรศน์การวิจัยได้แก่
 - 2.1 ปรัชญากระบวนทรรศน์หลังนวยุคเป็นกรอบการตีความ
 - 2.2 ฆราวาสธรรมเป็นกรอบการสอนศีลธรรม
 - 2.3. ปรัชญาลัทธิประโยชน์นิยมเพื่อประเมินเป้าหมาย
3. ข้อจำกัดด้านข้อมูลและมโนคติทางปรัชญา ทฤษฎีเชิงวิชาการ ข้อคิดเห็น บทวิภาษเท่าที่ผู้วิจัยเข้าถึงได้

ปัญห

ทรวรวศรธรรม 4 จะสมรถอธิบายในกรบขงปรัชญตวันตกได้หรอไม่

สมมติฐน

ผู้วิจัยเชื่อว่าทำได้

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดปรัชญาหลงนวยคสยกลง

จุดเริ่มต้นขงปรัชญาหลงนวยคเริ่มต้นที่ซสซัวร์ (Saussure) ได้ให้ข้อสังเกตไว้ว่าเรองขงความคิดนั้นได้เริ่มต้นมาจากข้อเตือนใจที่ว่าภาษาอารยันเป็นภาษาที่แสดงความคิดขงมนุษย์ได้อย่างตรงไปตรงมา ทำให้วิเคราะห์ได้ว่าภาษาที่เราใช้นั้นต้องทำบทบาท 3 อย่าง คือ 1) บทบาทแสดงอารมณ์ 2) แสดงความคิด และ 3) แสดงเหตุผล แต่นักปรัชญาหลงนวยคได้พิจารณาแล้วมเห็นวความคิดกับเหตุผลน่าจะเป็นเรองเดียวกัน

อริสโตเติล (Aristotle) ได้แบ่งเป็น 3 ตอนเพราะความคิดขงอริสโตเติล เริ่มตั้งแต่การที่มีสังกั (Apprehension) ก่อนเป็นจุดเริ่มต้นขงความคิด แล้วพอมี 2 ความคิดก็จะมาตัดสินเป็นประโยค พอตัดสิน 2 ครั้ง มีส่วนเหมือนกัน ก็จะมาตัดสินครั้งที่ 3 เกิดเป็นรูปนิรนัย (Syllogism) ขึ้นมา อริสโตเติลจึงแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ 1) ช่วงรู้วเป็นอะไร ก็เป็นมโนภาพ (Concept) และ 2) ช่วงตัดสิน และ

3) ช่วงการใช้เหตุผล นักตรรกวิทยาที่คิดเรองนี้ก่อนที่จะคิดแบบหลงนวยคจึงมเห็นเหมือนกันวภาษามีบทบาท 3 อย่าง คือ 1) แสดงความรู้สึก 2) แสดงความเข้าใจและ 3) แสดงเหตุผล การใช้เหตุผลนั้นมเป้าหมายคือเพื่อสร้างความเชื่อถือ ชักชวนให้คนมาเชื่อตามคำพูด ซึ่งเป็นคนละเรองกับความเข้าใจ หลงนวยคมองว ความเข้าใจกับเหตุผล มันไม่ใช่เป็นคนละเรอง มันเป็นการขยายผลออกไปโดยอัตโนมัติสัญชาตญาณขงปัญญาขงเรา เมื่อเราเข้าใจอะไรสองสิ่งแล้ว มันไม่อยู่เฉยๆ ต้องตัดสินใจ ถ้าตัดสินใจทีเดียวกัก็ังไว้ก่อน แต่ถ้าตัดสินใจสองครั้งและเห็นวมีส่วนหนึ่งเหมือนกัน มันต้องทำต่อไปทันทีที่เป็นกระบวนการต่อเนื่อง แล้วเอาสิ่งที่ไม่เหมือนกันมาตัดสินเป็นครั้งทีสาม กลายเป็นการอ้างเหตุผล หลงนวยคสยกลง ไม่อยากที่จะสร้างอภิปรัชญาระบบใหม่ขึ้นมา ระบบอภิปรัชญาคือ ต้องการที่จะสร้างคำสอนเพื่อยืนยันเกี่ยวกับความคิดขงเราว่าตรงไหนที่ตรงกับความเป็นจริง ตรงไหนที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง โดยต้องมีเกณฑ์ เมื่อมีเกณฑ์ก็มีคนไม่เชื่อ เมื่อไม่เชื่อก็ต้องไปหาเกณฑ์ใหม่ และถ้ามีคนไม่เชื่อไปเรื่อยๆ ก็จะมีการสร้างเกณฑ์ใหม่ขึ้นไปอีกเรื่อยๆ เฉกเช่นเดียวกันจึงทำให้ไม่สามารถหาข้อยุติได้ เมื่อหลงนวยคบอกว่าที่ผ่านมานั้น ไม่มความน่าเชื่อถือ ไม่เอาระบบอภิปรัชญา เพราะถ้าเอากัก็จะ

ยึดมั่นถือมั่น แต่ปรัชญาที่ต้องมีอภิปรัชญา จึงเอาจริยศาสตร์มาเป็นอภิปรัชญา แต่ในสมัยก่อน จริยศาสตร์นั้นก็ต้องมาจากอภิปรัชญา ดังนั้นเมื่อไม่เอาอภิปรัชญา ต้องหมายความว่าไม่เอาจริยศาสตร์ที่ผ่านมาแล้วด้วย จึงมีการสร้างสิ่งใหม่ขึ้นมาโดยในขณะเดียวกันเป็นทั้งอภิปรัชญาและเป็นทั้งจริยศาสตร์ซึ่งไม่เคยมีมาก่อนและเมื่อพูดไปแล้วคนไม่สามารถปฏิเสธได้ซึ่งความสุขยอดที่ว่านี้ก็คือ “การพัฒนาคุณภาพชีวิต” แต่ก็เชื่อได้ว่า ไม่ช้านานหลังนวยุคย่อมต้องมีอภิปรัชญาของตนเองที่จะยืนยัน “ความไม่ยึดมั่นถือมั่น”

2. ปรัชญากระบวนการทรรศน์

ปรัชญากระบวนการทรรศน์คือความเชื่อพื้นฐานที่มีในจิตใจของมนุษย์ทุกคน กระบวนการทรรศน์เป็นสมรรถนะเข้าใจ (understanding) และเชิญชวนให้เจตจำนงตัดสินใจโดยในด้านความสุข แต่ละกระบวนการทรรศน์ได้มีค่า ตอบที่นำพอใจของตนใน 5 กระบวนการทรรศน์ ดังนี้ 1. ผู้ที่เชื่อในกระบวนการทรรศน์ดีกดำบรรพ์ ย่อมมีทรรศนะว่าความสุขแท้เกิดจากการกระทำทุกอย่างที่ถูกพระทัยเบื้องบนเป็นหลักในการปฏิบัติ เช่น การสักการบูชา การบูชาัยญ เป็นต้น เพราะเชื่อว่าหากปฏิบัติถูกน้ำพระทัยเบื้องบน เป็นที่พอพระทัยของเบื้องบนก็จะได้ดีทั้งในโลกนี้และโลกหน้า 2. ผู้ที่เชื่อในกระบวนการทรรศน์โบราณย่อมมีทรรศนะว่าความ

สุขแท้คือการได้ทำตามกฎ ยิ่งรู้กฎมากยิ่งได้ความสุขมาก แต่จะสุขแบบใดอยู่ที่เจ้าสำนักที่ตนนับถือจะเป็นผู้บอก เพื่อที่จะได้ทำตามและได้รับความสุขจากกฎนั่นเอง 3. ผู้ที่เชื่อในกระบวนการทรรศน์ยุคกลาง ย่อมมีทรรศนะว่าความสุขแท้ไม่มีอยู่ในโลกนี้ มีอยู่แต่เพียงโลกหน้า ดังนั้นชีวิตในโลกนี้จะต้องอุทิศหาความดีเพื่อให้ได้รับความสุขแท้ในโลกหน้า ศาสนาสอนว่าทำสิ่งใดจะค้าประกันการได้ไปโลกหน้า ก็จะต้องเสียสละทำ ตามนั้นให้ได้มากที่สุด 4. ผู้ที่เชื่อในกระบวนการทรรศน์นวยุค ย่อมมีทรรศนะว่าความสุขแท้สามารถสร้างได้ในโลกนี้ และวิธีการทางวิทยาศาสตร์จะช่วยสร้างความสุขเหล่านั้นได้ไม่สิ้นสุด โดยมีแนวคิดต่อความสุขที่สำคัญคือลัทธิประโยชน์นิยม (utilitarianism) ของเบนธัม (Bentham, 2010) ที่เน้นหลักมหสุข (greatest happiness) คือการทำให้เกิดความสุขมากที่สุดสำหรับคนจำนวนมากที่สุด จึงมุ่งให้เกิดความเป็นอยู่ที่ดีหรือความสงบสุขของสังคม 5. ผู้ที่เชื่อในกระบวนการทรรศน์หลังนวยุค ย่อมมีทรรศนะว่าความสุขแท้มีได้ตามความเป็นจริง และความสุขของมนุษย์คือมนุษย์ได้พัฒนาคุณภาพชีวิตต่อไปได้เรื่อยๆ ไม่สิ้นสุด โดยมีแนวคิดสำคัญได้แก่ 1) อัจฉิภาวนิยม (existentialism) เน้นความสุขคือมีสิทธิเสรีภาพ โดยเสรีภาพของการคิด (Bury, 1913) เป็นพื้นฐานสำคัญคู่กับสิทธิ

ขรรวาทธรรม 4 ตามหลักปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง

ในการอยู่รอด 2) มนุษยนิยม (humanism) เน้นว่าความดีสูงสุดที่ควรแสวงหา นั้นมีมากมายหลายสิ่ง เมื่อแสวงหาได้ก็คือความสุข แต่ต้องควบคุมให้พอเหมาะ สังคมที่สมบูรณ์คือสังคมที่สนองความต้องการของสิ่งเหล่านี้อย่างทั่วถึง และเปิดโอกาสให้มนุษย์แสวงหา ชื่นชมกับสิ่งเหล่านี้ได้ตามความพอใจของแต่ละคน 3) ลัทธิรื้อสร้างใหม่ (reconstructionism) เป็นลัทธิสายกลางที่เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อให้เกิดความสุข เน้นการใช้ปัญญาทำงาน ส่งเสริมการสร้างสรรค การปรับตัว การร่วมมือ และการแสวงหาสิ่งที่ดีเพิ่มขึ้นไปเรื่อย ๆ

ค่านิยมศัพท์เฉพาะ

ขรรวาทธรรม หมายถึงธรรมสำหรับบุคคลทั่วไปที่มุ่งหาชีวิตที่ดีตั้งแต่ในการครองเรือนขึ้นไป ขรรวาทธรรมประกอบด้วย 2 คำ “ขรรวาท” แปลว่า ผู้ดำเนินชีวิตในทางโลก, ผู้ครองเรือน “ธรรม” แปลว่า ความถูกต้อง, ความดีงาม, นิสัยที่ดีงาม, คุณสมบัติ, ข้อปฏิบัติขรรวาทธรรมจึงแปลให้ได้ความว่าคุณสมบัติของผู้ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตทางโลกเป็นต้นไป

ปรัชญาหลังนวยุค หมายถึงกระแสความคิดที่เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตแทนการสร้างระบบความคิด แบ่งออกเป็นสายสุดขั้วที่เน้นด้านการสงสัยด้วยเทคนิคการวิจารณ์

กับสายกลางที่เน้นการสร้างสรรค ปรับตัว ร่วมมือ และแสวงหา

การอบรมบ่มนิสัย หมายถึงวิธีอบรมคุณธรรมโดยเน้นอุปนิสัยเป็นองค์รวมตามขรรวาทธรรม 4 เป็นฐาน

การสอนแบบองค์รวม หมายถึงการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเสริมสร้างมโนธรรมให้เกิดขึ้นแก่ตนโดยวิธีการสอนหลักธรรมแบบเชื่อมโยงไปยังอีกหลักธรรมหนึ่ง เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจถึงเหตุและผลของกันละกัน จนนำไปสู่การปรับปรุงคุณภาพชีวิตที่ดีงามยิ่งขึ้นไป

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ระเบียบวิธีวิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงปรัชญา คือการวิจัยเชิงแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (discursive research) ด้วยวิภาษวิธี (dialectic method)

2. ขั้นตอนการวิจัย

1) ตั้งคำถามวิจัยทางปรัชญาได้ว่า “ขรรวาทธรรมเป็นกรอบการสอนศีลธรรมได้ดีพอหรือไม่”

2) กำหนดสถานภาพของคำถามขรรวาทธรรมสามารถนำมาใช้เป็นกรอบการสอนศีลธรรมได้ดีพอหรือไม่ โดยใช้วิธีการสอนแบบองค์รวม ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างกันเป็นลูกโซ่ของความเป็นเหตุและผลของกัน

ละกันในแต่ละหลักธรรมสามารถนำไปอบรม บ่มนิสัยประยุกต์ให้เหมาะสมกับการใช้ชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นเรื่อยๆ ขึ้นไป

3) กำหนดคำตอบสมมติฐาน ได้แก่ เมื่อมนุษย์ประพฤติตนตามหลักปรัชญาหลังนวยุคอันเป็นปรัชญาจริยะที่นำไปสู่ความสุขตามหลักสัญญาตญาณปัญญาย่อมสร้างความสุขแท้ตามความเป็นจริงตามเจตนาของฆราวาสธรรม 4

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล สืบค้นเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง และดำเนินการตีความแนวคิดทางปรัชญาด้วยปรัชญากระบวนการหลังนวยุค

4. การวิเคราะห์ข้อมูล นำเนื้อหาที่ตีความได้มาทำการวิเคราะห์ จำแนกฝ่ายเพื่อดำเนินการวิจัยด้วยวิภาษวิธี

5. การนำเสนอผลการวิจัย เรียบเรียงข้อมูลการนำเสนอตามลำดับ โดยการวิเคราะห์ วิจัย และวิธาน

ผลการวิจัย

การวิจัยทางปรัชญาด้วยวิภาษวิธีทำให้ได้มโนคติทางปรัชญาแบ่งเป็น 2 ฝ่ายที่นำมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (discourse) เพื่อให้ได้คำตอบใหม่ที่ดีขึ้น โดยจำแนกเป็นเหตุผลฝ่ายตรงข้าม วิจักษ์เหตุผลฝ่ายตรงข้าม และเหตุผลสนับสนุนคำตอบวิจัย ดังนี้

1. วิจักษ์เหตุผลฝ่ายตรงข้ามที่เห็นว่ามนุษย์จะไม่ได้ว่าการสอนฆราวาสธรรมเป็นการตีความตามกระบวนการตรรกศาสตร์ได้ เพราะฝ่ายตรงข้ามได้นำเอาฆราวาสธรรมไปเข้าใจตามความหมายของวัฏฏกชาดก ซึ่งเป็นพระสูตรที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นพระสูตรที่สร้างความมกมายให้แก่ชาวพุทธ เพราะเป็นพระสูตรที่สนับสนุนแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการตรรกศาสตร์ได้เป็นอย่างดี ได้มีการอ้างอิงถึงอำนาจเบื้องบน สิ่งเหนืออำนาจธรรมชาติ

2. วิจักษ์เหตุผลฝ่ายตรงข้ามได้ว่าการสอนฆราวาสธรรมตีความตามกระบวนการตรรกศาสตร์ได้เพราะฝ่ายตรงข้ามมองเห็นว่าคำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์ จึงตีความหมายพระพุทธศาสนาตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นตีความตามความหมายกระบวนการตรรกศาสตร์ เพราะเป็นคำสอนที่สนับสนุนให้แต่ละคนค้นหาความรู้ความจริงได้ด้วยตนเอง โดยการทดลองค้นคว้าด้วยตนเองให้เป็นที่ประจักษ์เสียก่อนแล้ว จึงยอมรับว่าเชื่อถือได้ในฐานะที่เป็นปฏิฐานนิยม (positivism) คือ แสดงความจริงเท่าที่พอจะพิสูจน์ได้ด้วยตนเอง ไม่ยุ่งยากสับสนเพราะใช้ถ้อยคำเรียบง่าย ซึ่งคนธรรมดาสามัญก็สามารถเข้าใจได้โดยไม่ต้องสนใจตรรกวิทยาและอภิปรัชญาเท่าใดนัก

3. เหตุผลสนับสนุนคำตอบวิจัยจากการตีความหมายตามกระบวนการตรรกศาสตร์ 1-4 นั้นเป็นการตีความที่มุ่งเน้น “ประโยชน์เชิงวัตถุ” ซึ่งไม่ตรงกันกับเจตนารมณ์ที่แท้จริงของพระพุทธเจ้าซึ่งแท้จริงทรงมุ่งเน้นให้ตีความเพื่อ “ประโยชน์เชิงคุณค่า” การตีความภาษาโลกต่างจากภาษาธรรม หากตีความไม่ตรงกับภาษาธรรมย่อมไม่อาจลงรอยกันได้อย่างแน่นอนกับเจตนาของพระพุทธองค์ตามพระไตรปิฎก

ภาษาธรรมหรือภาษาประสบการณ์ศาสนานั้นสามารถตีความหมายได้ 5 ระดับ ซึ่งวิเคราะห์ได้ดังนี้

1) ระดับผิวพื้น ได้แก่ความหมายที่เข้าใจในระดับชาวบ้าน มีอารมณ์รสนิยมส่วนตัวเข้ามาแทรกและมักมีปัญหาจากอารมณ์และรสนิยมดังกล่าว ถึงกับมีการชนฆ่ากันตายบาดเจ็บมาเยอะมากแล้ว แค่นี้ยังขัดข้องหมองใจกันไป

2) ระดับลึก ความหมายระดับนี้ได้แก่ความเข้าใจทางวิชาการ ซึ่งนักวิชาการมักจะเข้าใจตรงกัน แต่ครั้งมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง ความหมายผิวพื้นก็มักจะแทรกเข้ามาทำให้เสียความหมาย การศึกษาด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์จากข้อมูลและหลักฐานทางวิชาการที่สามารถเข้าใจศาสนาอย่างมาก

3) ระดับลึกที่สุดเป็นความหมายตามความเข้าใจของศาสตาในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและศีลธรรม ศาสตาเข้าถึงด้วยวิธีเฉพาะตน เมื่อค้นพบแล้วก็ปรารถนาจะเพื่อแผ่แก่มวลมนุษย

4) ระดับลึกกว่า หมายถึงศาสนิกชนที่มุ่งมั่นเข้าใจถึงความหมายที่ลึกที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ โดยหมั่นศึกษาทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติเพื่อแสวงหาความหมายที่ลึกที่สุดเท่าที่แต่ละคนจะเข้าถึงได้จึงจะได้ชื่อว่าระดับลึกกว่า

5) ระดับวิจารณ์ญาณ ระดับที่ 5 นี้ยอมรับว่าแต่ละระดับต่างก็มีความสำคัญสำหรับความเข้าใจนั้นๆ จึงควรรับรู้และเคารพกันละกันและแสวงหาวิธีให้แต่ละระดับได้พัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างเต็มที่ในแต่ละระดับ ในขณะที่เดียวกันก็หาวิธียกระดับให้สูงขึ้นตามแต่โอกาสจะอำนวยด้วยปรัชญาหลังนวยุค ซึ่งมองเห็นว่าความหมายที่แท้จริงของศาสนานั้น ก็คือพลังที่พัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษยจนถึงคุณภาพที่สมบูรณ์แบบในชีวิตโลกหน้า ส่วนศาสนธรรมและศาสนองค์กรนั้นเป็นวิธีเพื่อบรรลุเป้าหมายดังกล่าว ดังนั้น ศาสนธรรมจะมีความหมายก็เฉพาะที่พัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษยได้จริงเท่านั้น และศาสดาองค์กรจะศักดิ์สิทธิ์ก็เฉพาะที่สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้จริงๆ เท่านั้น

อภิปรายผลการวิจัย

ฆราวาสธรรม ประกอบด้วย 2 คำ "ฆราวาส" แปลว่าผู้ดำเนินชีวิตในทางโลกที่ไม่ใช่โลกียะ, ผู้ครองเรือน และ "ธรรม" แปลว่าความถูกต้อง, ความดีงาม, นิสัยที่ดีงาม, คุณสมบัติ, ข้อปฏิบัติฆราวาสธรรมจึงแปลความได้ว่า คุณสมบัติของผู้ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตทางโลก อันเป็นฐานให้ปฏิบัติธรรมขั้นสูงขึ้นไปทุกระดับจนถึงนิพพาน ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการ ที่ทำให้เกิดธรรมะ คือ

1. สัจจะ (truth) ภาษาบาลีมีความหมายได้ 2 อย่าง คือความจริง (truth) และความซื่อตรงตามสัญญา (honesty) แต่ในการอบรมบ่มนิสัยนั้นพึงเล็งเอาที่ความหมายแรกเท่านั้น คือการมีความจริงครบถ้วน และถูกต้องเท่าที่จะหาได้ทั้งในทางหลักการและปฏิบัติพอที่จะเรียกได้ว่ารอบรู้หรือรู้อย่างรอบคอบ

2. ทมะ (adjustment to the known truth) แปลว่ารักษาสัจจะ การรู้จักข่มจิตใจตนเอง มีความกระตือรือร้นในการเคี้ยวเข็ญฝึกตนเอง บังคับควบคุมอารมณ์ ให้ปฏิบัติได้อย่างดีที่สุดตามที่รู้เป็นสัจจะ เพื่อให้ตนเองมีทั้งความรู้ ความสามารถและความสุขในการปฏิบัติทั้งกายวาจาใจ ปรับนิสัยและอหยาศัย ให้กลมกลืนประสานเข้าหากันได้

3. ชันติ (tolerance; for the middle way) แปลว่าอดทน ไม่ใช่เพียงแต่อดทนกับคำพูดหรือการกระทำของผู้อื่นที่เราไม่พอใจ แต่หมายถึงการอดทนอดกลั้นต่อการบีบบังคับของการทำดีทั้งหลายให้อยู่ในทางสายกลาง มิฉะนั้นจะไม่ดีจริง ชีวิตของผู้อยู่ร่วมกันนอกจากมีข้อแตกต่างขัดแย้งทางอุปนิสัย การอบรมและความต้องการบางอย่าง ซึ่งจะต้องหาทางปรับปรุงเข้าหากันแล้วบางรายอาจจะมีเหตุล่งเกินรุนแรง แสดงออกจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็นถ้อยคำหรือกิริยาอาการ จะโดยตั้งใจหรือเจตนาจะทำดี เมื่อเกิดเหตุเช่นนี้ อีกฝ่ายหนึ่งจะต้องรู้จักอดกลั้นระงับใจให้อยู่ในทางสายกลาง ไม่ก่อเหตุให้เรื่องลุกลามกว้างขยายต่อไป ความร้ายจึงจะระงับลงไป นอกจากนี้ ยังจะต้องมีความอดทนต่อความลำบากตรากตรำ และเรื่องหนักใจต่างๆ ในการประกอบกิจการงานอาชีพเป็นต้น ไม่ใจร้อนให้ต้องได้สมหวังตั้งใจเสมอไป

4. จาคะ (liberality; generosity) แปลว่าจิตอาสาเสียสละ บริจาคสิ่งที่ไม่ควรมีอยู่ในตน โดยเฉพาะกิเลสเพราะนั่นคือสิ่งที่ไม่ควรมีอยู่กับตน ละนิสัยไม่ดีต่างๆ ความเสียสละความเผื่อแผ่ แบ่งปันตลอดถึงความมีน้ำใจเอื้อเพื่อต่อกัน นึกถึงส่วนรวมของครอบครัว เป็นใหญ่ ชีวิตบุคคลที่จะมีความสุข จะต้องรู้จักความเป็นผู้ให้ด้วย มิใช่คอยจ้องแต่จะเป็น

ผู้รับเอาฝ่ายเดียว การให้ในที่นี่ มิใช่หมายถึง แต่เพียงการเผื่อแผ่แบ่งปันสิ่งของอันเป็นเรื่องที่มองเห็นและเข้าใจได้ง่ายๆ เท่านั้น แต่ยังหมายถึงการให้น้ำใจแก่กัน การแสดงน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน ตลอดจนการเสียสละความพอใจส่วนตนได้อย่างมีความสุข เช่น ในคราวที่คู่ครองประสบความทุกข์ ความเจ็บไข้ หรือล้มเหลวในธุรกิจเป็นต้น ก็เสียสละความพอใจของตน ขวนขวายช่วยเหลือ เอาใจใส่ดูแลเป็นที่พึ่งอาศัย เป็นกำลังส่งเสริม หรือช่วยให้อำลัใจได้โดยประการใดประการหนึ่ง ตามความเหมาะสมรวมความว่า เป็นผู้จิตใจกว้างขวาง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละ ไม่คับแคบเห็นแก่ตัว ชีวิตครอบครัวที่ขาดจากะก็คล้ายการลงทุนที่ปราศจากผลกำไรมาเพิ่มเติม ส่วนที่มีมาแต่เดิมก็คงที่หรือค่อยร่อยหรือพร่องไปหรือเหมือนต้นไม้ที่ไม่ได้รับการบำรุงก็มีแต่แอบเฉา ร่วงโรย ไม่มีความสดชื่นงอกงาม

คุณธรรม 4 ประการ คือ สัจจะ ทมะ ชันติ และจาคะ ดังกล่าวมานี้ มิใช่ประสงค์เป็นข้อปฏิบัติจำกัดเฉพาะในระหว่างคู่ครองเพียง 2 คนเท่านั้น แต่มุ่งหมายให้ใช้ทั่วไปในชีวิตการครองเรือนทั้งหมด โดยยึดถือเป็นคุณธรรมพื้นฐานของจิตใจในการที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีงามกับคนทั้งหลายที่จะอยู่ร่วมหรือติดต่อเกี่ยวข้องกันให้เหมาะสมตามฐานะนั้นๆ เพื่อประโยชน์สุขทั้งแก่ชีวิตของตนเอง และแก่ชีวิต

ของคนอื่นๆ ในสังคม ความสำคัญของหลักธรรม 4 ประการ ที่มีต่อการสร้างตัวนี้ พระพุทธองค์ถึงกับทำให้ไปถามผู้รู้ท่านอื่นๆ ว่า มีสิ่งใดในโลกนี้ที่สร้างเกียรติยศ และความเคารพจากผู้อื่น ให้คนเราได้เท่ากับการมี "สัจจะ" หรือไม่มีสิ่งใดในโลกนี้ที่สร้างปัญญาให้คนเราได้เท่ากับการมี "ทมะ" หรือมีสิ่งใดในโลกนี้ที่สร้างทรัพย์สมบัติให้คนเราได้เท่ากับการมี "ชันติ" หรือมีสิ่งใดในโลกนี้ที่สร้างหมู่มิตรให้คนเราได้เท่ากับการมี "จาคะ" การที่พระพุทธองค์ทรงทำให้ไปถามผู้รู้อื่นๆ อย่างนี้ก็หมายความว่า ไม่มีธรรมะใดๆ ที่จะใช้สร้างตัวให้ประสบความสำเร็จได้ยิ่งกว่าการสร้างสัจจะ ทมะ ชันติ จาคะให้เกิดขึ้นในตนอีกแล้ว หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ คนที่จะยืนหยัดผ่านอุปสรรคต่างๆ ในโลกนี้ไปจนกระทั่งพบความสำเร็จได้นั้น เขาต้องสร้าง "ฆราวาสธรรม" ให้เป็นคุณสมบัติขั้นพื้นฐานประจำตนก่อนนั่นเอง เพราะฉะนั้น ความหมายที่แท้จริงของฆราวาสธรรมคือคุณสมบัติผู้ที่สามารถสร้างเกียรติยศ สร้างปัญญา สร้างทรัพย์สมบัติ และสร้างหมู่มิตรให้เกิดขึ้นได้สำเร็จด้วยกำลังความเพียรของตน

ดังนั้น ชีวิตครองเรือนหรือชีวิตคู่ จึงต้องเข้าใจซึ่งกันและกัน สามารถพึ่งพาเมื่อตกทุกข์ได้ยาก มีความรู้ ความสามารถ และความดี มากพอ ที่จะเลี้ยงครอบครัวให้สุขสบาย เลี้ยงลูกหลานให้เป็นคนดีสืบต่อไป ทั้งนี้พื้นฐานการ

ใช้ชีวิตหลังแต่งงาน ต้องอาศัยความเสียสละต่อกันและกันอย่างมาก ต้องเสียสละเพื่อการดูแลทั้งทางกายและจิตใจ รู้จักถนอมน้ำใจกันในยามปกติ รู้จักให้กำลังใจกันในยามเผชิญอุปสรรค รู้จักเตือนสติห้ามปรามกันในยามประมาท และมีความซื่อสัตย์ต่อกันและกันอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ซึ่งหากสามารถทำได้ อย่างนี้แล้ว ชีวิตครอบครัวก็จะมีแต่ความสุข ปัญหาต่างๆ ก็จะไม่เกิดขึ้นอย่างแน่นอน

ฆราวาสเป็นพื้นฐานการทำดีระดับฆราวาสในพุทธบริษัท ทั้งนี้มีได้หมายความว่า ผู้ปฏิบัติธรรมสูงขึ้นตามลำดับจนถึงขั้นพระอรหันต์จะได้รับการยกเว้นและยกเลิกปฏิบัติเสียเลยก็ว่าไม่ แต่หมายความว่า เป็นฐานที่จะต้องมั่นคงยิ่งขึ้น ขึ้นในการปฏิบัติธรรมที่สูงขึ้น หากขาดฐานที่มั่นคงดังกล่าวนี้ จะล้มครืนเสียหายยับเยิน

การประยุกต์ใช้ตามกระบวนการทศน 5

ประยุกต์ใช้บนพื้นฐานกระบวนการทศน 5 หลักการ วิธีการ และจุดมุ่งหมายของการสอนฆราวาสธรรมเพื่อการอบรมบ่มนิสัยมีความสอดคล้องและเชื่อมโยงถึงกันและกันกับหลักการวิธีการ และจุดมุ่งหมายของกระบวนการทศน 5 หากนำไปประยุกต์ใช้บนพื้นฐานกระบวนการทศนทั้ง 4 ที่ผ่านมามีเชื่อว่าไม่ดี แต่ดีไม่สมบูรณ์แบบมักเกิดปัญหาจากความ

ยึดมั่นถือมั่นในเรื่องของอำนาจและผลประโยชน์ ไม่เป็นไปเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างแท้จริง คุณภาพชีวิตที่แท้จริงจะต้องเกิดจากการทำดีมีสุขแท้ตามความเป็นจริง คือ มีความสุขบนความสุขของตนเองและผู้อื่น ด้วยสัจจธรรมที่ปัญญาที่อยู่เหนือความต้องการอำนาจผลประโยชน์ใดๆ ในโลกนี้หลังจากคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ 3 ประการข้างต้นแล้ว จะสามารถนำการสอนฆราวาสธรรมเพื่อการอบรมบ่มนิสัยมาประยุกต์ใช้ในการตรวจสอบสิ่งต่างๆ ได้ตามระดับของสังคมดังนี้

ระดับโลก การประยุกต์ใช้ในระดับโลกนั้น จะต้องคำนึงถึงองค์รวมคือมนุษยทั้งโลก หรือที่เรียกว่ามนุษยชาติ ไม่ว่าจะเป็คนชาติใด ศาสนาใด หรือไม่นับถือศาสนาใดเลยก็ตาม ก็สามารถนำการสอนฆราวาสธรรมเพื่อการอบรมบ่มนิสัยนี้ไปใช้ตรวจสอบสิ่งต่างๆ ได้ ดังนั้น การประยุกต์ใช้จะต้องไม่ยึดมั่นถือมั่นว่าตนเองดีกว่าเขา เสมอเขา หรือด้อยกว่าเขา ควรมีจิตใจที่เป็นกลาง มีจิตใจที่กว้างขวาง ยอมรับความคิดเห็นของทุกๆ ชาติ ทุกๆ ศาสนา เช่น ในการประชุมศาสนิกสัมพันธ์ระดับโลก ซึ่งผู้นำในทุกศาสนาและผู้นับถือศาสนาต่างกันจะมาร่วมประชุมกันเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาโดยนำการสอนฆราวาสธรรมเพื่อการอบรมบ่มนิสัยมาใช้ในการตรวจสอบคำสอนของแต่ละศาสนา ก็จะ

เกิดการวิเคราะห์ที่ชัดเจนว่าแต่ละศาสนานั้น มีคำสอนที่เป็นไปตามการพัฒนาคุณภาพชีวิตเหมือนกันอย่างไรบ้างต่างกันในการนำเสนออย่างไรบ้าง ก็นำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อนำไปปฏิบัติร่วมกันในคุณภาพชีวิตทั้งสิ้นโดยส่วนตนและสังคมโลก ในส่วนที่เห็นต่างกันก็ให้ถือว่าเป็นพรสวรรค์ของแต่ละฝ่ายที่แต่ละฝ่ายจะนำไปพัฒนาต่อยอดเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งส่วนตนและส่วนรวมสืบต่อไป

ระดับประเทศ แต่ละประเทศมีระบบการเมืองกติกาทาสังคมแตกต่างกัน แต่นั่นก็ไม่ใช่ปัญหาในการนำการสอนขรรษาธรรมเพื่อการอบรมบ่มนิสัยมาประยุกต์ใช้ ตรงกันข้ามหากนำมาประยุกต์ใช้กับกฎหมายบ้านเมืองยิ่งจะสร้างความชอบธรรมให้แก่สังคมมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ กฎหมายที่กำหนดขึ้นนั้น หากการสอนขรรษาธรรมเพื่อการอบรมบ่มนิสัยมาประยุกต์ใช้ก็ต้องตรวจสอบว่า กฎหมายที่กำหนดขึ้นนั้นมาจากเจตนาอันบริสุทธิ์หรือไม่ เช่น หากกำหนดขึ้นมาเพื่อผลประโยชน์ของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือเพื่อเบียดเบียนคนอีกกลุ่มหนึ่ง ก็แสดงว่ากฎหมายข้อนั้นเกิดจากอกุศลเจตนา คือความโลภเมื่อเป็นเช่นนี้กฎหมายข้อนี้ไม่ควรนำมาใช้บังคับแก่คนโดยส่วนรวมของประเทศ หรือกฎหมายใดที่ไม่เป็นโทษแก่คนกลุ่มหนึ่ง แต่อีกกลุ่มหนึ่งกลับได้รับสิ่งที่เป็นโทษโดยไม่ชอบธรรม เช่นนี้ก็ไม่ควรกำหนดขึ้น

มาเพื่อบังคับเป็นกฎหมาย หากจะให้ถูกต้องตามการสอนขรรษาธรรมเพื่อการอบรมบ่มนิสัย กฎหมายที่จะตราขึ้นบังคับคนส่วนรวมให้ปฏิบัติตามนั้น จะต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนทั้งชาติ มีบทลงโทษมุ่งแก้ไขอย่างเหมาะสมและชัดเจนและเสมอภาคโดยไม่มีการแบ่งชนชั้นวรรณะ ถูกก็ว่าไปตามถูก ผิดก็ว่าไปตามผิด

ระดับครอบครัว สมาชิกทุกคนในครอบครัวจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้นั้น ก็ต่อเมื่อแต่ละคนมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เกิดมีขึ้นทั้งแก่ตนและครอบครัว การน้อมนำขรรษาธรรมมาประยุกต์ใช้นั้นจะช่วยให้เกิดสิ่งที่ดีงามหากรู้จักนำมาประยุกต์ใช้ เช่น กรณีมีข่าวว่าเพื่อนบ้านทะเลาะกันแทนที่จะเอาเรื่องของเพื่อนบ้านมาพินิจกันในครอบครัว ควรนำมาวิเคราะห์ว่าสาเหตุใดเขาจึงทะเลาะกันแล้ววินิจฉัยว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ ถ้าไม่ดีก็ก่อเกิดโทษ เป็นต้น ก็ไม่ควรเอาเป็นเยี่ยงอย่าง และหากเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นกับครอบครัวของตนจะแก้ไขกันอย่างไร หรือเพื่อหาทางป้องกันไม่ให้เกิดเรื่องเหล่านั้นขึ้นอย่างไร เพื่อไม่ให้เหตุการณ์ดังกล่าวมาทำลายคุณภาพชีวิตในครอบครัว นอกจากนี้ การสอนให้ลูกรู้จักรับข้อมูลข่าวสารทั้งทางวิทยุ โทรทัศน์และสื่อออนไลน์ต่างๆ อย่างถูกวิธี การสอนขรรษาธรรมเพื่อการอบรมบ่มนิสัยก็ช่วยให้ลูกเกิด

วิจารณ์ญาณในการตรวจสอบข้อมูล ข่าวสาร เหล่านั้นได้ เช่น การนำเอาเอกสารคนหล่อๆ สวยๆ หุ่นดีๆ มากินอาหารที่มีแคลอรีสูงๆ ที่ก่อให้เกิดโทษมากกว่าประโยชน์เป็นต้น อาจจะต้องคำถามกับเด็กกว่า เป็นไปได้หรือไม่คนที่กินอาหารเหล่านี้จะหุ่นดีอย่างนี้ หรือการที่เขาหล่อหรือสวยอย่างนี้เป็นเพราะเขากินอาหารเหล่านี้หรือ? เพียงเท่านั้นเด็กก็จะเริ่มคิดหาคำตอบและจะประจักษ์แก่ใจเขาเองว่า โฆษณากำลังหลอกลวงอะไรเขาอยู่ การกินตามแพชั่น ตามโฆษณาชวนเชื่อ กับผลที่ได้รับในชีวิตจริงคืออะไร เขาอาจจะหาคำตอบด้วยตัวเอง หรือยอมรับฟังคำแนะนำจากพ่อแม่ เป็นการต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยตัวของเขาเอง มากกว่าจะบังคับให้เขาเชื่อ จะเห็นได้ว่าการสอนฆราวาสธรรมเพื่ออบรมบ่มนิสัยให้มีเสรีภาพทางความคิดแก่ทุกคนทุกเพศทุกวัยในครอบครัวป้องกันการทำลายคุณภาพชีวิต และส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในครอบครัวทุกๆคนหากรู้จักนำไปประยุกต์ใช้อย่างฉลาด

ระดับบุคคลหรือปัจเจกชน ในการประยุกต์ใช้ในระดับปัจเจกชนนั้น เป็นการประยุกต์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองโดยเฉพาะ ซึ่งมีความลึกตื้นบางหนาหรือระดับที่ต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับศักยภาพทางสติปัญญาของแต่ละคนด้วย ดังที่ในพระไตรปิฎกสอน

เรื่องดอกบัว 4 เหล่า ก็เพื่อชี้ให้เห็นระดับสติปัญญา ความสามารถในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่แตกต่างกันของแต่ละคน อย่างไรก็ตามการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักฆราวาสธรรมนั้น หากปัจเจกชนทำได้ก็ถือว่าประเสริฐแล้ว เป็นแนวทางความดีความสุขแท้ตามความเป็นจริง ซึ่งอาจแบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่

การพัฒนาคุณภาพชีวิตในโลกนี้ เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตในระดับวิจารณ์ญาณหรือระดับปรัชญาหลังนวยุคที่อาศัยการวิเคราะห์ วิจัย และวิธานสิ่งต่างๆ เพื่อเก็บเกี่ยวสิ่งที่เป็นคุณค่าความดีงาม สิ่งที่เกิดคุณประโยชน์ และความสุขแท้ตามความเป็นจริงในโลกนี้ ด้วยการสร้างสรรค์สิ่งดีๆ ให้กับตัวเอง ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตัวเองหากเห็นว่าการกระทำนั้นกระทบต่อสังคมในด้านลบให้ความร่วมมือกับกิจกรรมดีๆ ที่ทำให้ตนเองและสังคมมีความสุข และแสวงหาสิ่งที่ดีกว่าเพื่อมาเติมเต็มให้ชีวิตมีคุณภาพที่ดียิ่งๆ ขึ้นไป

การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่พ้นจากโลกนี้ เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตในระดับลึกกว่าหรือลึกที่สุด เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อให้เข้าถึงจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของศาสนาหรืออาจเรียกว่าคุณภาพชีวิตที่สมบูรณ์ในโลกหน้า เป้าหมายที่แท้จริงของการพัฒนาคุณภาพชีวิตในระดับนี้จึงเป็นไปเพื่อพัฒนาสัญญาตญาณ

ปัญหาให้สูงยิ่งๆ ขึ้นไป จนถึงเป้าหมายสูงสุด คือการเอาชนะกิเลสหรือความชั่วร้ายได้อย่างสิ้นเชิงด้วยอำนาจแห่งปัญญา เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตในขั้นสูงสุด ซึ่งแต่ละศาสนามีความแตกต่างกัน เช่น ศาสนาพุทธหมายถึงพระนิพพาน ศาสนาคริสต์หมายถึงการรอดพ้นจากบาปได้อยู่กับพระเจ้าชั่วนิรันดร์ ศาสนาอิสลามหมายถึงการได้ไปอยู่ในดินแดนพระเจ้า หรือพระอัลลอฮ์ ศาสนาพราหมณ์หมายถึงการได้กลับไปเป็นส่วนหนึ่งของพระพรหม

สรุป

ธรรม 4 ประการ คือ สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ ดังกล่าวนี้นี้ มิใช่ประสงค์เป็นข้อปฏิบัติจำกัดเฉพาะในระหว่างคูครองเพียง 2 คนเท่านั้น แต่มุ่งหมายให้ใช้ทั่วไปในชีวิตทุกระดับในโลกนี้ โดยยึดถือเป็นองค์ประกอบคุณธรรมระดับพื้นฐานทุกข้อธรรม ในการที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีงามกับคนทั้งหลายที่จะอยู่ร่วมหรือติดต่อเกี่ยวข้องกันให้เหมาะสมตามฐานะนั้นๆ เพื่อประโยชน์สุขทั้งแก่ชีวิตของตนเอง และแก่ชีวิตของคนอื่นๆ ในสังคมความสำคัญของหลักธรรม 4 ประการ ที่มีต่อการสร้างตน พระพุทธองค์ถึงกับทำให้ไปถามผู้รู้ท่านอื่นๆ ว่า มีสิ่งใดในโลกนี้ที่สร้างเกียรติยศและความเคารพจากผู้อื่น ให้คนเราได้เท่ากับการมี "สัจจะ" หรือไม่ มีสิ่งใดในโลกนี้ที่สร้าง

ปัญหาให้คนเราได้เท่ากับการมี "ทมะ" หรือมีสิ่งใดในโลกนี้ที่สร้างทรัพย์สมบัติให้คนเราได้เท่ากับการมี "ขันติ" หรือมีสิ่งใดในโลกนี้ที่สร้างหมู่มิตรให้คนเราได้เท่ากับการมี "จาคะ" การที่พระพุทธองค์ทรงทำให้ไปถามผู้รู้อื่นๆ อย่างนี้ก็หมายความว่า ไม่มีธรรมะใดๆ ที่จะใช้สร้างตัวให้ประสบความสำเร็จได้ยิ่งกว่าการสร้างสัจจะ ทมะ ขันติ จาคะให้เกิดขึ้นในตนอีกแล้ว หรืออีกนัยหนึ่งก็คือคนที่จะยืนหยัดผ่านอุปสรรคต่างๆ ในโลกนี้ไปจนกระทั่งพบความสำเร็จได้นั้น เขาต้องสร้าง "ฆราวาสธรรม" ให้เป็นคุณสมบัติขั้นพื้นฐานประจำตนก่อนนั่นเองเพราะฉะนั้น ความหมายที่แท้จริงของฆราวาสธรรมคือคุณสมบัติของผู้ที่สามารถสร้างเกียรติยศ สร้างปัญญา สร้างทรัพย์สมบัติ และสร้างหมู่ญาติมิตรให้เกิดขึ้นได้สำเร็จด้วยกำลังความเพียรของตนจากระดับต่ำสุดจนถึงระดับสูงสุด ดังนั้น ชีวิตครองเรือน หรือชีวิตคู่จึงต้องเข้าใจซึ่งกันและกัน สามารถพึ่งพาเมื่อตกทุกข์ได้ยาก มีความรู้ ความสามารถ และความดีมากกว่าที่จะเลี้ยงครอบครัวให้สุขสบายเลี้ยงลูกหลานให้เป็นคนดีสืบต่อไป ทั้งนี้พื้นฐานการใช้ชีวิตหลังแต่งงานต้องอาศัยความเสียสละต่อกันและกันอย่างมาก ต้องเสียสละเพื่อการดูแลทั้งทางกายและจิตใจ รู้จักถนอมน้ำใจกันในยามปกติ รู้จักให้กำลังใจกันในยามเผชิญอุปสรรค รู้จักเตือนสติห้ามปรามกันในยาม

ประมาท และมีความซื่อสัตย์ต่อกันและกัน อย่างเสมอต้นเสมอปลาย ซึ่งหากสามารถทำได้ อย่างนี้แล้ว ชีวิตครอบครัวก็จะมีแต่ความสุข ปัญหาต่างๆ ก็จะไม่เกิดขึ้นอย่างแน่นอน และ สำหรับผู้สละชีวิตครอบครัว ฆราวาสธรรมก็ ยังคงต้องเป็นพื้นฐานมั่นคงจนถึงขั้นบรรลุ มรรคผลทุกระดับจนถึงนิพพานหรือสวรรค์ นิรันดร

ข้อแนะนำในการทำวิจัยต่อไป

การวิจัยเรื่องการสอนฆราวาสธรรมเพื่อ การอบรมบ่มนิสัย: การศึกษาเชิงวิเคราะห์ วิจัย และวิธาน พบว่าหลักฆราวาสธรรมมี ประโยชน์ต่อการนำไปตีความสิ่งต่างๆ ได้ครบ ทุกกระบวนการทรรศน์ ทั้งยังสามารถเข้ากันได้ เป็นอย่างดีกับกระบวนการทรรศน์หลังนวยุคสาย กลาง ซึ่งเป็นกระบวนการทรรศน์ทางปรัชญาที่ทันสมัยที่สุดในเวลานี้ ดังนั้น จึงควรมีการนำไป วิเคราะห์ วิจัย และวิธานหรือต่อยอดองค์ ความรู้ให้กว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งๆ ขึ้นไปเพื่อ การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรเสนอให้ผู้สนใจ ได้ศึกษาการสอนฆราวาสธรรมเพื่อการอบรม บ่มนิสัยด้วยวิเคราะห์ วิจัย และวิธานเรื่อง การสอนฆราวาสธรรมเพื่อการอบรมบ่มนิสัย: การศึกษาเชิงวิเคราะห์ วิจัย และวิธาน โดย วิเคราะห์ให้เห็นถึงข้อดี – ข้อเสียของการเลือก ประพฤติปฏิบัติตามหลักฆราวาสธรรมนำมา ประยุกต์ใช้ เพราะเท่าที่ผ่านมาในทางปรัชญา ตะวันตก ผู้ที่ยึด “เจตนา” เป็นเกณฑ์ตัดสิน ความประพฤติก็จะปฏิเสธส่วน “ผลของการ กระทำ” ได้แก่ ลัทธิหน้าที่นิยม (deontolo gism) ส่วนผู้ที่ยึด “ผลของการกระทำ” เป็น เกณฑ์ตัดสินความประพฤติก็จะปฏิเสธส่วนของ “เจตนา” ได้แก่ ลัทธิประโยชน์นิยม (utili tarianism) ดังนั้น การยึดเอา “เจตนา” และ “ผลของการกระทำ” ในการตัดสินจึงดูเหมือน ว่าจะขัดแย้งกันเองในหลายๆ เรื่อง และปัญหา ใหญ่ที่ต้องการคำตอบว่าหลักการฆราวาสธรรม นั้นมีความขัดแย้งกันหรือไม่ ซึ่งหากตีความ ด้วยกระบวนการทรรศน์หลังนวยุคสายกลางก็จะ สามารถแก้ปัญหาที่ลงได้ด้วยดี เพราะเมื่อได้ ความสุขแท้ตามความเป็นจริงแล้ว ก็จะได้ทั้ง เจตนาและผลประโยชน์ตามความเป็นจริงครบ ถ้วนตามความเป็นจริง

บรรณานุกรม

- กীরติ บุญเจือ. (2551). **คู่มือจริยศาสตร์ตามหลักวิชาการสากล**. กรุงเทพฯ: ศูนย์คุณธรรม.
- กীরติ บุญเจือ. (2546). **ชุดปรัชญาและศาสนาเซนต์จอห์น เล่มต้น เริ่มรู้จักปรัชญา**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น.
- กীরติ บุญเจือ. (2546). **ชุดปรัชญาและศาสนาเซนต์จอห์น เล่มสอง ย้อนอ่านปรัชญาโบราณของมนุษยชาติ**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น.
- กীরติ บุญเจือ. (2546). **ชุดปรัชญาและศาสนาเซนต์จอห์น เล่มห้า ย้อนอ่านปรัชญากังขาของมนุษยชาติ (ช่วงวิจารณ์ระบบเครือข่าย)**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น.
- กীরติ บุญเจือ. (2545). **ปรัชญาหลังนวยุค แนวคิดเพื่อการศึกษาแผนใหม่**. กรุงเทพฯ: ดวงกมล.
- กীরติ บุญเจือ. (2522). **ชุดปัญหาปรัชญา ปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยม**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- กীরติ บุญเจือ. (2549). **อรรถปริวรรตคูเวรคูกรมปรัชญาหลังนวยุค**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กীরติ บุญเจือ. (2546). **ชุดเซนต์จอห์นสอนปรัชญาภาษาง่าย เล่มต้น ปรัชญาประจำชาวบ้าน พ.ศ.2546**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แผนกพิมพ์และผลิตเอกสาร มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น.
- พุทธทาสภิกขุ. (2513). **ฆราวาสธรรม อบรมพระนินิตฯ บวชภาคฤดูร้อน พ.ศ.2513**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุภาพใจ.
- พระมหาจุฬาลงกูณ. (2546). **ความกล้าหาญทางจริยธรรมในการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในทศชาติชาดก**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาจริยศาสตร์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์. ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 7 พ.ศ. 2535, พิมพ์ครั้งที่ 12 พ.ศ. 2546. S.I.215; Sn.189.ส.ส. 15/845/316; ขุ.สุ. 25/311/361.
- พุทธทาส. (2513). **ฆราวาสธรรม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุภาพใจ.
- พระสมทบ ธีรปญโญ (รุ่งมิตรจรัสแสง). (2554). **ภาวะผู้นำของเยาวชนตามหลักฆราวาสธรรม 4: กรณีศึกษาโรงเรียนหล่มสักวิทยาคม จังหวัดเพชรบูรณ์**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ถาวร เสาร์ศรีจันทร์. (2547). **เอกสารคำสอนรายวิชา หลักและวิธีการสอนจริยศึกษาระดับ**

- ประถมศึกษา.** เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่.
ประไพ ฉลาดคิด. (2548). **หลักการสอน Education: Mathematics Education.** คณะ
ครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- สมพงษ์ จิตระดับ. (2530). **การสอนจริยศึกษาในระดับประถมศึกษา.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
โอเดียนสโตร์.
- Borchert, Donald. (2006). **Encyclopedia of Philosophy.** New York: Macmillan.
- Craig, Edward. (1998). **Routledge Encyclopedia of Philosophy.** London:
Routledge.
- Sim, Stuart. ed. (2001). **The Routledge Companion to Postmodernism.** London
and New York: Routledge.
- Taylor, Victor. ed. (2001). **Encyclopedia of Postmodernism.** London and New York.